
Franz Schubert – hans liv, musikk og sykdommer

MEDISIN OG MUSIKK

SOLVEIG NORHEIM ANDERSEN

Patologisk-anatomisk avdeling
Sentralsykehuset i Akershus
1474 Nordbyhagen

Den østerrikske komponisten Franz Peter Schubert (1797 – 1828), «far» til den tyske lied, ble bare 31 år gammel. I løpet av sin korte levetid skrev han mer enn 1 000 verker – 600 lieder, ni symfonier, en rekke kammermusikkverker, hele eller bruddstykker til 15 syngespill eller operaer, hvorav mye har gått tapt. I tillegg skrev han 18 ouvertyrer, konserter, seks messer og tallrike klaververker, bl.a. 21 komplette sonater, åtte impromptuer, *Wanderer-Fantasie*, utallige danser og verker for firhendig klaver.

Basert på prøveforelesning for den medisinske doktorgrad, selvvalgt emne,
Universitetet i Oslo, 14.6. 1999

Franz Peter Schubert ble født i Himmelfortgrund, en forstad til Wien, 31. januar 1797. Han døde 19. november 1828 og ble således bare 31 år gammel (fig 1) (1 – 3). Det er begrenset hva man vet om ham. Hans venner skrev ned bruddstykker flere år etter hans død, men den første ordentlige biografien utkom først i 1913, skrevet av den østerrikske forskeren Otto Deutsch (2, 3).



Figur 1 Del av akvarell som viser Franz Schubert (1797 – 1828), malt i 1825 av Wilhelm August Rieder (1)

På 1700- og 1800-tallet var Wien Nord-Europas musikalske hovedstad. Mange av de store komponistene som levde mellom 1750 og 1800, flyttet til Wien, bl.a. Wolfgang Amadeus Mozart (1756 – 91), Franz Joseph Haydn (1732 – 1809) og Ludwig van Beethoven (1770 – 1827), men det var bare Franz Schubert som var ektefødt Wienergutt, riktignok kun i første generasjon. Mozart som døde seks år før Schubert ble født, ble 35 år gammel, altså fire år eldre enn ham. Beethoven var født i Bonn i 1770, men kom tidlig til Wien hvor han bodde resten av sitt liv, til han døde i 1827, året før Schuberts død. I 1797 da Schubert ble født, gikk Johann Wolfgang von Goethe (1749 – 1832) i sitt 48. år, og Friedrich von Schiller (1759 – 1805) i sitt 38.

Hans far, Franz Theodor Schubert, var født i 1763 i provinsen Moravia, som nå ligger i Tsjekkia, og kom til Wien som skolelærer i voksen alder. Der traff han Elisabeth Vietz, datter av en smed. Hun arbeidet som kokke og tjenestepike. De giftet seg i 1785 og fikk til sammen 14 barn. Franz var nummer 12, men bare fem av barna ble voksne.

På den tiden var musikkutøvelse i hjemmene en vesentlig del av hverdagslivet. Ved de fleste anledninger og i de fleste hjem ble det musisert. Franz hadde nok arvet sitt talent fra moren, som kom fra en kunstnerisk familie (4). Pappa Schubert spilte cello, men var sannsynligvis mer skolemester enn musiker av lynne. Han så tidlig sønnens begavelse og sørget for at han fikk opplæring på piano av den ni år eldre broren Ignaz. Fiolinundervisning tok han seg selv av, og Franz fikk undervisning i kontrapunkt og komposisjon av den lokale kormesteren i Liechtenthal kirke. Alle innså raskt at gutten hadde større talent enn det de selv hadde, og at de snart ikke kunne lære ham mer.

11 år gammel vant Franz en gratis plass som korgutt i hoffkapellet i en åpen konkurranse, og den lille guttesopranen var dermed sikret Wiens beste musikkutdanning på Stadtkonvikt, som var internatgymnas med talentfulle elever fra hele landet. Livet på skolen var hardt, og Franz følte seg ikke hjemme der de fem årene han tilbrakte ved skolen. På denne tiden var han en sky og innadvendt gutt, men han ble raskt lagt merke til musikalsk sett. I tillegg til å være med i koret, spilte han fiolin i skoleorkesteret, og det var hans største glede. Orkesteret oppførte hver kveld en symfoni eller en ouvertyre, ofte med svært godt resultat til å bestå av så unge musikere. Her ble han kjent med verkene til Mozart og Haydn, og av og til også med «modernister» som Beethoven, bl.a. hans 2. og 4. symfoni (1 – 4).

I tillegg lærte han komposisjon av Antonio Salieri (1750 – 1825) som i større eller mindre grad hadde noe å gjøre med opplæringen av alle store komponister på den tiden, bl.a. Beethoven, Franz Listz (1811 – 86) og Johann N. Hummel (1778 – 1837). Schubert var Salieris elev i tiden 1812 – 16.

Salieri var italiener, elev av Christoph Willibald Gluck (1714 – 87), og kom til Wien allerede som 16-åring, hvor han ble 1. kapellmester ved det keiserlige hoff og var aktiv der til 1824. I våre dager er han best kjent fra filmen *Amadeus*, som Mozarts erkerival som også prøvde å forgifte ham. Selv levde han til 1825, da han ble 75 år. Salieri var meget begeistret for Schuberts talent og pleide å si at han ikke hadde hatt noe særlig å lære ham. Da Schubert kom i stemmeskiftet, fikk han likevel fortsette ved skolen siden han var en vesentlig del av orkesteret, og nå også delvis overtok som dirigent (5).

Schubert målte bare 1 m 57 cm, og var angivelig 7 cm høyere enn Mozart. Sannsynligvis var han for liten av vekst til å avlegge militærtjeneste. I tillegg var han svært nærsynt og hadde de karakteristiske små, runde brillene på seg også når han sov. På den måten slapp han å lete etter dem om morgenen når han skulle begynne å komponere. På skolen hadde han fått tilnavnet «Schwammerl» – den lille soppen – fordi han var så liten og tett.

Da Franz var 15 år gammel, døde hans mor plutselig av det man tror var tyfoidfeber. Familien rakk ikke å gi beskjed til ham i tide, så han kom hjem for sent til å ta avskjed med henne, noe som gikk dypt inn på ham. Faren giftet seg igjen et knapt år senere med den 29 år gamle datteren til en silkehandler. Franz kom godt ut av det med stemoren, som av og til stakk til ham litt ekstra penger (5).

Faren mente at Franz måtte ha et ordentlig yrke, helst skolelærer. Etter år på lærerakademiet, arbeidet han tre år deltid som hjelpelærer i yngste klasse på skolen hos faren, men avskydde arbeidet. Likevel var disse årene, 1813 – 16, usedvanlig fruktbare for komponisten Schubert. Han skrev rundt 400 komposisjoner, bl.a. de tre første symfoniene, noen tidlige forsøk på opera, strykekvartetter, messer og ca. 350 sanger, eller lieder, hvor han etter hvert fant sin personlige stil. Schubert la her grunnlaget for

den romantiske sang, som ble dyrket av en lang rekke komponister etter ham, bl.a. Robert Schumann (1810 – 56), Johannes Brahms (1833 – 97) og Richard Strauss (1864 – 1949).

Den første suksessen var med sangen *Gretchen am Spinnrade* fra Goethes *Faust*, komponert i 1814. Denne noten ble spredd blant vennene hans og sunget ved mange amatørkonserter, men ikke utgitt før i 1821 (5).

Det følgende året, 1815, skrev han 145 sanger, bl.a. *Erlkönig*, også til tekst av Goethe. Det sies at han skrev den i løpet av en ettermiddag (3, 5). De fleste har vel lest eller hørt dette dramatiske diktet, en slags uhyggelig variant av *Vesleblakken*, om faren som rir med sin syke lille sønn foran seg på hesten, og hvor gutten i feberfantasier ser og hører Erlkönig, tilsvarende vår nøkken, som dels lokker, dels truer med å ta ham. Når faren omsider rekker frem til gården, er sønnen død i armene hans. Mange anså dette som Schuberts kanskje mest geniale verk. Men andre, deriblant Goethe selv, lot seg ikke imponere. I 1816 sendte Josef von Spaun (1788 – 1865), skolekamerat av Schubert og senere statsansatt, 30 av Schuberts sanger til Goethe, komponert over hans egne tekster. Men dikteren returnerte dem uten kommentar. Han var ikke særlig musikalsk og syntes Schuberts originale harmonisering og dramatiske arrangement var bisart (4). Etter Schuberts død hørte han imidlertid *Erlkönig* igjen, sunget av en kjent sangerinne. Da sa han: «Jeg har hørt denne komposisjonen en gang før, da appellerte den ikke til meg i det hele tatt; men sunget på denne måten former det hele seg til et synlig bilde» (2).

Nære venner av Schubert på denne tiden var den begavede, men rastløse Franz von Schober (1792 – 1882), som senere bl.a. var Listz' sekretær, og Anselm Hüttenbrenner (1794 – 1868). Sistnevnte kom til Wien som jusstudent og studerte i tillegg komposisjon hos Salieri.

Therese Grob

I slutten av tenårene ble Schubert forelsket i den 16-årige Therese Grob, to år yngre enn ham og bekjent fra barndommen av (fig 2). Hun hadde en nydelig sangstemme og var sopransolist i hans *Messe i F-dur* som ble skrevet for fire sangstemmer, kor, orgel og orkester, og som han selv dirigerte ved 100-årsjubileet for den lokale sognekirken i Liechtenthal. Broren Ferdinand spilte orgel. Konserten ble en suksess og ble gjentatt ti dager senere i Augustinerkirken i Wien.



Figur 2 Portrett av Schuberts ungdomskjærlighet, Therese Grob, senere gift Bergmann. Oljemaleri av Heinrich Hollpein (6)

Therese og Franz holdt sammen i et par års tid og snakket også om ekteskap, men Thereses mor syntes ikke at en komponist var fin nok for datteren. Franz søkte om fast jobb ved den såkalte «normalskolen» i Laibach i 1816 fordi de der søkte etter en lærer som skulle være utdannet sanger, organist og fiolinist, og samtidig kunne undervise samtlige blåsere. Han fikk attester fra bl.a. Salieri, men denne falt ham i ryggen ved å anbefale en helt annen person, som fikk jobben. Gjennom livet kom han til å finne liknende vanskeligheter med å få offentlig støtte, og dette gjorde ham enda mer motvillig mot å søke. Men Schubert gravla sin fornærmelse mot Salieri og skrev en kantate til feiringen av 50-årsjubileet for hans ankomst til Wien litt senere samme år.

Vi vet ikke om hva som fikk forholdet mellom Franz og Therese til å strande omkring 1816. Franz oppsøkte henne med en samling lieder, 17 stykker, som avskjedsgave. Therese giftet seg i 1820 med bakermester Johann Bergmann, forble barnløs og døde i 1875. Hennes minner fra tiden med Schubert, inkludert sangboken med tre lieder som ikke tidligere er utgitt, ble sjalu bevoktet av familien til hennes nevø. De er nå i privat eie i Sveits (5).

Bohemtilværelse

I 1816 brøt Franz opp fra det forhatte lærerlivet, flyttet hjemmefra, og bodde etter tur hos ulike venner, bortsett fra i kortere perioder hvor han vendte hjem mens vennene var ute og reiste. Samme år fikk han sitt første betalte oppdrag – kantaten *Prometheus* – som han tjente 100 gylden på.

Årene rundt århundreskiftet var politisk dramatiske i Europa med den franske revolusjon i 1789 og deretter Napoleons hærtog i Europa. I 1815 ble den store kongressen i Wien avholdt under megen festivitas, og fyrstene delte landene seg imellom, ledet av den østerrikske utenriksminister fyrst Metternich (1773 – 1859). På denne tiden var ytringsfriheten sterkt begrenset, og Schuberts originalitet og ærgjerrighet ble møtt med mistenksomhet. Han var ikke særlig politisk interessert, men hadde en del kunstner venner som forfektet åndelig frihet og nytenkning. En av hans venner ble fengslet og senere forvist til Tyrol.

I begynnelsen av 1817 møtte han den berømte operasangeren Michael Vogl (1768 – 1840) som da var ca. 50 år. Vennen Franz von Schober tok Vogel med hjem til leiligheten sin hvor Schubert fikk bo (5, 6). Vogl var i hemmelighet svært imponert over sangene hans, og ble senere den fremste ambassadør for å gjøre dem kjent. Schubert selv akkompagnerte ofte når Vogl var rundt og sang ved forskjellige private arrangementer, og Vogl fortsatte å synge sangene hans offentlig eller privat til han var over 70 år. De to var bl.a. på reise i det østerrikske høyland to somre, i 1819 og 1825, og holdt da flere konserter med stor suksess.

Sommeren 1818 fikk Schubert stilling som musikk lærer på det fasjonable sommerslottet til den aristokratiske Esterhâzy-familien i Zseliz i Ungarn. I flere måneder underviste han de to små døtrene i pianospill, og innledet en sommerflørt med grevinnens kammerpike. Etter hvert begynte han å lengte tilbake til sine kunstner venner i Wien. Han var svært glad da han endelig var tilbake i byen i november og kunne flytte inn til sin venn Johann Mayrhofer (1790 – 1860). Da hadde han tjent opp en god del penger, som han sammen med vennene sine var snar til å bruke opp i kaffehus og vinstuer. Deretter måtte han leve på vennene sine igjen.

Josef Hüttenbrenner (1796 – 1882) var bror av Anselm, og kom til Wien da sistnevnte var ferdig med sine studier i 1818. Han ble betatt av Schuberts musikk, men syntes han var fryktelig slumsete med alle notene han skrev – gav dem ut til venner som ble begeistret og gjerne ville låne, men var ikke påpasselig med å få notene tilbake. Så han utnevnte derfor seg selv til sekretær for ham, og passet på at de dyrebare, håndskrevne notene kom tilbake til eieren igjen.

I 1820 publiserte to av vennene hans *Erlkönig* for egen regning siden ingen musikkforlegger var interessert. Innen utgangen av 1821 var plutselig 20 av sangene hans trykt, og Schubert ble «kjendis» i Wien. Han tjente en del penger på dette, men brukte pengene når han hadde dem, og var raskt blakk igjen. Ellers hadde han hele livet en kamp for å få notene sine trykt. Bare knapt 100 verker ble utgitt mens han levde, og han ble stort sett avspist med småpenger for hvert av dem (1 – 4).

De fleste vennene til Schubert var kunstnere – malere, diktere eller musikere. De samlet seg ofte, i perioder nesten hver aften, bl.a. til «leseaftener» hvor de leste og diskuterte nylig utgitte bøker. 26. januar 1821 var Schubert og 14 av vennene hans samlet hos Schober til musikkraften. Schubert spilte og sang, dikt ble lest, og selskapet satt og drakk punsj til kl 3 om natten. Dette var den første av en rekke såkalte Schubertiader som kunne foregå enten innen- eller utendørs (fig 3, 4). Likevel var Schubert oppe tidlig neste morgen for å komponere. Han var usedvanlig flittig og satt og skrev hver dag fra sekstiden om morgenen til godt ut på ettermiddagen.



Figur 3 Schubert-aften hos von Spaun, tegnet i ettertid av Moritz von Schwind (1804 – 71) i 1868. Schubert sitter ved flygelet med sangeren Vogl til venstre for seg, mens resten av selskapet utgjøres av nære venner (7)



Figur 4 Schubertianere på utflukt, sannsynligvis til Atzenbrugg. Schubert står bakpå vognen sammen med maleren. Akvarell malt av Leopold Kupelwieser i 1820 (7)

Sykdom og depresjon

Året 1822 skrev han på sin symfoni nr. 8, som senere er blitt kalt *Den ufullendte*. Han skrev to fulle satser for orkester, men deretter bare pianoskisser til 40 takter av 3. sats. Det har vært fremsatt mange teorier om hvorfor den aldri ble gjort ferdig. Den umiddelbare årsak var nok at han på dette tidspunkt, i 1822/23, ble alvorlig syk (7 – 10). Han fikk intermitterende hudutslett, smerter i skjelettet, feber, håravfall, depresjon og vedvarende sykdomsfølelse, og fryktet for sitt liv. Knappt 26 år gammel merket han de alvorlige konsekvensene av at såkalt «gode venner» hadde narret ham med på en løssluppen kveld på bordell. Han var den eneste av dem som ble smittet av syfilis, populært kalt den franske syken.

Han lå på sykehuset i flere uker i juni/juli 1823 og fikk sannsynligvis den gjengse behandling for syfilis på den tiden, nemlig kvikksølv. Da ble man smurt inn med kvikksølv daglig og fikk ikke bevege seg utenfor døren til rommet man lå på, ikke skifte sengetøy eller lufte. Kvikksølv ble også blandet i piller, miksturer og snus – ja til og med halstørklær ble innsatt med kvikksølv. En del av pasientene døde sannsynligvis av kvikksølvforgiftning pga. behandlingen.

Schubert var etter sykehusinnleggelsen på rekonvalesentopphold i det østerrikske høyland. Han skrev sangsyklusen *Die schöne Müllerin* og hele operaen *Fierabras* sommeren 1823, men opplevde ikke å få se sistnevnte på scenen. Etter hvert skjønte han at han aldri kom til å bli den tyske operatradisjons «store far». Han ofret seg i stedet for sanger og instrumentalmusikk og forsøkte å ta opp arven etter Beethoven. Det var ikke lett. Han beundret Beethoven enormt, men vi vet lite om forholdet dem imellom. Beethoven var blitt stokk døv da Schubert begynte å bli kjent i Wien. De gikk angivelig på de samme kneipene, så de har nok truffet på hverandre. Schuberts symfonier og flere andre verker er komponert med verker av Beethoven som forbilde. Schubert følte at han måtte leve opp til hans standard. «Hvem kan gjøre noe som helst etter Beethoven?» skal Schubert en gang ha spurt (5). Han slet nok med komplekser

både når det gjaldt symfonier og klaversonater. Vi vet at Schubert besøkte Beethoven på dødsleiet i 1827, og at han var med ved begravelsen hans der han gikk bak kisten og var en av 38 fakkelbærere.

Sommeren 1824 var han igjen pianolærer hos grev Esterházy i Zseliz, og her skrev Schubert en rekke stykker for firhendig piano til bruk i undervisningen. Den unge grevinne Karoline var 18 år, og Schubert forelsket seg i henne. I flere av de firhendige stykkene er det påfallende ofte at hendene til de to som sitter ved siden av hverandre og spiller, skal krysse hverandre, og man antar at hensikten var å oppnå fysisk kontakt med den unge grevinnen.

I oktober samme høst følte han seg syk igjen, med hodepine, svimmelhet og kvalme. Om dette skyldtes syfilis eller ettervirkninger av kvikksølvbehandlingen, er ikke godt å si. Deprimert skrev han til vennen, maleren Leopold Kupelwieser (1796 – 1862): «Tenk deg en mann hvis helse aldri vil bli god igjen, og som i ren desperasjon alltid gjør tingene verre i stedet for bedre på grunn av det. Min fred er borte, mitt hjerte sårt, jeg finner den aldri igjen. Jeg kan like gjerne synge denne strofen hver dag nå, for hver kveld når jeg går til sengs, håper jeg at jeg ikke våkner igjen, og hver morgen kommer erindringen om gårsdagens smerte» (3). Likevel ble disse månedene blant de mest produktive i hans liv. Han skrev bl.a. strykekvartettene i a-moll og d-moll, nr. 13 og 14, hvor han i sistnevnte bruker temaet fra sangen *Der Tod und das Mädchen*.

Følgende januar, i 1825, var han sannsynligvis innlagt i sykehus igjen. Selv om Schubert ble mye bedre i perioder, preget sykdommen ham resten av livet. Venner hevdet også at den endret hans personlighet. Tiden fra mai til oktober 1825 tilbrakte han i det østerrikske høyland sammen med sangeren Vogl, og arbeidet ivrig på sin «store» symfoni i C-dur. Den ble regnet for svært lang og vanskelig og ble ikke uroppført før i mars 1839 i Leipzig under Felix Mendelssohns (1809 – 47) dirigentstav, takket være Schumanns entusiasme. Han hadde vært i Wien vinteren 1838/39 og bl.a. besøkt komponistens bror Ferdinand (1794 – 1859), som hadde store mengder manuskripter liggende etter Franz (5).

I 1827 komponerte han den dypt melankolske sangsyklus *Der Winterreise* til tekst av Wilhelm Müller (1794 – 1827), hvor flere av sangene viser følelse av bitterhet og desperasjon. I all sin sorg var han likevel i stand til å skrive vakker og munter musikk, bl.a. til sammen åtte impromptuer, og to store, flotte pianotrioer, op. 99 og 100.

26. mars i 1828, nøyaktig ett år etter Beethovens død, fant Schuberts første og eneste offentlige konsert sted i lokalene til filharmonisk selskap. Det ble stor suksess og betydelig profitt, men avisene skrev svært lite om begivenheten, siden den italienske fiolinvirtuosen Nicoló Paganini (1782 – 1840) var kommet til Wien og holdt konserter på den tiden. Schubert var sannsynligvis til stede på tre av hans fire konserter, og skrev begeistret til Anselm Hüttenbrenner: «Jeg hørte en engel synge i Adagio'en» (3).

De siste ukene

Fra september 1828 fikk han nye anfall av svimmelhet og hodepine. Hans lege, dr. Ernst von Rinna (1769 – 1837), som var hofflege og spesialist i veneriske sykdommer, anbefalte ham å flytte til utkanten av byen slik at han kunne være mer ute i frisk luft.

1. september flyttet han til broren Ferdinand i en forstad til Wien, men ble ikke særlig sprekere. Huset var nylig ferdig og ganske fuktig, og grunnen utenfor var ikke ferdig drenert ennå. De sanitære forhold var i tillegg dårlige.

Fra 6. oktober var Schubert, broren Ferdinand og to venner på en tre dagers spasertur til Eisenstadt og besøkte Haydns gravsted. Dette var en tur på godt 70 – 80 km.

31. oktober ble han akutt dårlig under besøk på vertshuset Rotes Kreutz. Legenes diagnose lød på «buktyfus» som var meget utbredt pga. det dårlige drikkevannet. Han kunne ikke tåle noe næring uten å kaste opp, men var stadig oppegående. 3. november hørte han et rekviem i kirken og spaserte etterpå i tre timer. Han ville ikke innrømme at han var syk. Ni dager senere, 12. november, skrev han til Schober: «Har ikke spist noe de siste 11 dager. Når jeg nyter noe, må jeg straks avlevere det igjen» (3). Stesøsteren Josefa på 13 år pleiet ham kjærlig. Han var sengeliggende fra 14. november, men var ikke lammet og var helt mentalt tilregnelig. Om kvelden 17. november begynte han å fantasere. Følgende dag var han hallusinert, og trodde han befant seg i et fremmed værelse. Til broren Ferdinand, som trøstet ham med at han jo lå i sitt eget værelse, sa han: «Nei, det er ikke sant, for Beethoven ligger jo ikke her» (2). Han hadde feberfantasier om kvelden og natten og måtte holdes nede i sengen. Følgende dag, 19. november 1828, døde han kl 15 om ettermiddagen. På dødsattesten stod det «Nervenfieber», på den tid brukt som en uspesifikk diagnose som betegnet kollaps av sentralnervesystemet med koma. Flere leger som har skrevet om Schubert i ettertid, har kommet til at det neppe var syfilis som var dødsårsaken, heller elektrolyttforstyrrelser pga. oppkast og manglende væske- og matinntak pga. av tyfoidfeber, som var endemisk på den tiden.

To dager senere, 21. november 1828, ble han etter eget ønske begravet ved siden av Beethoven på Währinger Friedhof. Begge er deretter blitt flyttet to ganger, først i 1863, deretter i 1888, da de ble overflyttet til sine nåværende hvilesteder på Wiener Zentralfriedhof. De medisinske undersøkelser av Schuberts beinrester gav ingen holdepunkter for at disse hadde vært angrepet av syfilis (10).

I ettertid er Franz Schubert først og fremst kjent som komponist av en uendelig rekke vakre sanger, mer enn 600 stykker. Bare de alene kunne gjøre ham udødelig. Ellers er det i kammermusikken han har gjort seg bemerket, med vakre og dristige klanger. Han brukte flere ganger egne sanger som tema i noen av satsene, bl.a. *Die Forelle* i strykekvintetten i A-dur fra sommeren 1819, og *Der Tod und das Mädchen* i strykekvartett nr. 14 i d-moll fra 1824.

I tillegg har han komponert over 400 andre verker – seks messer og en rekke andre kirkemusikkverker; ni symfonier og delvis klaverutkast til to til; hele eller bruddstykker til 15 syngespill og operaer, hvorav mye har gått tapt. De fleste operaene led under dårlig libretto. Bare den såkalte *Rosamundeouvertyren* og et par andre numre blir spilt i dag. Hans andre orkesterverker bestod av 18 ouvertyrer, konserter, *Rondo og polonese* for fiolin og orkester. Han har komponert tallrike pianoverker, bl.a. 21 komplette sonater, åtte impromptuer, den kjente *Wanderer-Fantasie*, og utallige danser av forskjellige slag, i tillegg til mange verker for firhendig klaver. En utrolig produksjon av en som fikk leve så kort!

LITTERATUR

1. Hopkins A, red. Franz Schubert. I: Great composers. London: Tiger Books International, 1993: 109 – 32.
2. Deutsch OE. Schubert: a documentary biography. London: Dent, 1946.
3. Deutsch OE. Schubert. Memoirs by his friends. London: A & C Black, 1958.
4. Sandmo E, Sæverud K. Klassisk musikk. En veiviser til de store komponistene og de gode innspillingene. Oslo: Gyldendal, 1993: 87 – 106.
5. Reed J. The master musicians: Schubert. Oxford: The Oxford University Press, 1997.
6. Woodford P. Schubert. London: Omnibus Press, 1984. (I serien: The illustrated lives of the great composers.)
7. Pablè E. Das kleine Schubertbuch. Salzburg: Residenz Verlag, 1966.
8. O'Shea JG. Franz Schubert's last illness. J R Soc Med 1997; 90: 291 – 2.
9. Rold RL. Schubert and syphilis. J Med Biography 1995; 3: 232 – 5.
10. Bankl H. Der Unvollendete. Medizinisch-Biographisches zu Franz Schubert anläßlich der 200. Wiederkehr seines Geburtstages. Wien Klin Wochenschr 1997; 190: 777 – 80.

Publisert: 20. april 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 26. juli 2026.